

RESSENYA A GREGORI ROIG, ROSA M. (ED.), *LA VALL D'UIXÓ EN EL TEMPS DE LA LLOCTINÈNCIA DE L'INEANT MARTÍ (1372-1396)*, VALÈNCIA, UNIVERSITAT DE VALÈNCIA, 2019, 368 pp., ISBN: 978-84-9134-420-9.

REVIEW TO GREGORI ROIG, ROSA M. (ED.), *LA VALL D'UIXÓ EN EL TEMPS DE LA LLOCTINÈNCIA DE L'INEANT MARTÍ (1372-1396)*, VALÈNCIA, UNIVERSITAT DE VALÈNCIA, 2019, 368 pp., ISBN: 978-84-9134-420-9

VICENT BAYDAL SALA
baydal@uji.es

Universitat Jaume I de Castelló

El somni de tot medievalista és que els arxius públics i privats estiguen replets d'arxivers que no només garantisquen la bona conservació i catalogació dels documents que custodien i en fomenten l'ús de la seua informació, sinó que, a més a més, també dediquen part del seu temps a fer recerca i a transcriure, publicar i registrar una part d'ells, tot facilitant i guiant la tasca historiogràfica. És el cas de Rosa Gregori, membre del Cos Facultatiu d'Arxivers i cap de la secció del Consell d'Aragó de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, que, a més d'investigar temes referents al món del llibre en època moderna, ha participat de manera recurrent en projectes d'edició de fonts medievals i acaba de publicar, de fet, aquesta col·lecció documental relativa a les aljames musulmanes que quedaven incloses dins del terme jurisdiccional del castell d'Uixó al Regne de València, és a dir, les de la Vall d'Uixó i Alfondeguilla, durant el període en què van pertànyer al matrimoni conformat per l'infant

Martí i la comtessa Maria de Luna abans que començaren a exercir com a reis d'Aragó, això és, entre 1372 i 1396.

En concret, l'autora ha consultat tots i cadascun dels 48 volums de registres de la Reial Cancelleria conservats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó amb documents expedits per ambdós personatges durant aquell lapse temporal i n'ha extret els concernents a l'esmentat castell d'Uixó i les aljames que hi incloïa. El resultat és d'una gran riquesa, amb 297 documents diferents, relatius a temes diversos, que no fan més que demostrar el que la mateixa Gregori afirma encertadament en el seu estudi introductori: que l'Arxiu de la Corona d'Aragó és una «font històrica de magnitud inigualable arreu d'Europa i un tresor cultural grandios» i que «qualsevol que siga l'objecte d'una investigació sobre l'època medieval i moderna a la Corona d'Aragó deuria recórrer als registres de la seua Cancelleria». No debades, la mateixa autora aprofita la introducció per a explicar de manera il·luminadora el perfecte funcionament del sistema registral de l'Arxiu Reial de Barcelona durant l'època baixmedieval, alhora que, per tal de posar en context el conjunt del llibre, fa un sintètic i útil repàs al que es coneixia fins ara, d'una banda, sobre el matrimoni i el patrimoni dels esmentats infant i comtessa i, d'una altra banda, sobre el castell i la vall d'Uixó en aquella mateixa època.

En aquest sentit, també en l'estudi introductori Gregori avança algunes de les moltes informacions que es poden trobar en els documents publicats, com ara sobre les dites aljames i la seua agricultura, ramaderia, comerç, composició o demografia. Així, per exemple, s'hi ofereix l'estimació poblacional més primerenca que es coneix de la vall, atés que les anteriors eren totes del segle XV i en aquest cas s'indica ja en 1384 que hi «*habiten més de .CCCC. casats de moros*», en consonància amb les dades posteriors disponibles. La xifra probablement englobava el conjunt de nuclis del terme, entre els quals, a banda de l'alqueria i aljama d'Alfondegulla, destaca la diferenciació d'almenys tres alqueries o llocs de població distints que constituïen conjuntament l'aljama de la Vall d'Uixó, les de Beniabdumel, Benissahat i Benigafull, controlades pels cristians des del castell d'Uixó i també amb una rectoria parroquial que tenia l'única funció d'assegurar el cobrament de les rendes eclesiàstiques pagades pels seus habitants, tot i ser musulmans. Cal advertir, altrament, que malgrat la unitat jurídica de les alqueries de l'aljama de la Vall d'Uixó i del control jurisdiccional global de l'infant Martí, la possessió d'una d'elles, la de Benigafull, estava llavors en unes altres mans, les de la família Pertusa, la qual cosa va generar certs conflictes entre els pobladors de les mateixes alqueries i també entre les dos senyories esmentades.

Fet i fet, la major part dels documents, com és lògic per la naturalesa de la font i els seus emissors, fan referència a qüestions relacionades amb la senyoria del castell d'Uixó i les dues aljames esmentades de la Vall d'Uixó i Alfondegulla, com ara la seua titularitat i les diverses obligacions que afectaven la seua possessió, la seua administració, la defensa dels límits del terme enfront dels llocs veïns –com els cristians de Morvedre i Almenara o el musulmà de Castro–, l'exercici de la justícia i la gestió de les rendes, gravàmens i operacions financeres vinculades a l'explotació dels seus habitants. En relació amb això, Rosa Gregori fa ús del *Liber Patrimonii Regii Valentiae* per tal d'analitzar

L'evolució de la possessió senyorial d'Uixó i les circumstàncies que l'envoltaven, en un exercici que esdevé encara més complex i ric si hi afegim les nombroses notícies al respecte que s'inclouen en els documents publicats. Així mateix, també sintetitza l'estructura de l'administració senyorial cristiana a la vall, amb un alcaid i un sotsalcaid del castell, un batle o procurador d'Uixó i el seu lloctinent, un algutzir, un escrivà i els col·lectors de les rendes, que traspassaven els diners obtinguts al dispenser de la casa de l'infant Martí.

En aquest sentit, igualment en funció del contingut majoritari de la col·lecció documental, l'autora destaca un dels elements que feien més profitós el domini senyorial sobre els musulmans al Regne de València: la commutació de penes corporals per penes pecuniàries, de vegades d'un gran volum monetari. D'altra banda, Gregori classifica la resta d'ingressos principals resultants de l'explotació senyorial en tres tipus diferents: els procedents de les rendes ordinàries i tributs extraordinaris – com ara diverses demandes especials per a la construcció de la propera cartoixa de Vall de Crist, el matrimoni de l'infant Joan o els viatges de l'infant Martí a Sicília–, l'emissió recurrent i onerosa de censals carregats sobre els vassalls de les aljames musulmanes i l'ús de la mateixa senyoria com a penyora en grans operacions de préstec acordades amb canvistes. No debades, la documentació revela clarament que la senyoria d'Uixó i les seues aljames van esdevenir una peça més de la complexa i delicada gestió de la hisenda de la casa reial aragonesa, que, com és sabut, va patir una enorme crisi en aquella mateixa època de finals del segle XIV.

Des d'aquesta perspectiva, val a dir que caldria remarcar la necessitat i interès dels senyors, en aquest cas de l'infant Martí, per assegurar el manteniment en la terra dels vassalls musulmans, atesa la seua major explotació en comparació amb els cristians, ben documentada i quantificada per Josep Torró. És per això que potser es troba a faltar en l'estudi introductori alguna referència als treballs d'aquest historiador, bàsics en el coneixement de les relacions entre la societat mudèjar i la cristiana al territori valencià en època baixmedieval, incloent, per exemple, les raons per les quals es va acordar una carta pobla d'Uixó l'any 1250, poc després de les revoltes andalusines que acabaven de produir-se llavors. Igualment, també hauria estat útil la ubicació en un mapa de la senyoria d'Uixó dins del Regne de València i del patrimoni global que acumulava la unió entre l'infant Martí i la comtessa Maria de Luna en el conjunt de la Corona d'Aragó, alhora que les esmentades explicacions al voltant de la possessió senyorial del lloc i les seues circumstàncies resulten un tant fragmentàries a la llum dels mateixos documents transcrits.

En qualsevol cas, precisament per a això, per a poder enriquir i completar amb anàlisis de profunditat les noves informacions conegudes, s'ha publicat el present llibre, com la mateixa autora afirma de manera ben adient: «*L'objectiu d'un diplomatari és proporcionar materials desconeguts que permeten tractar amb minuciositat i detall el passat, tot refent algun camí traçat i superant les generalitzacions transmeses per una historiografia poc avesada a creuar les portes d'un arxius*». En aquest sentit, a partir d'ara les impecables transcripcions realitzades i les corresponents regestes –d'extrema utilitat– de vora tres centenars de documents podran ser utilitzades per a conèixer amb una preciosa riquesa de noves notícies no

Ressenya a Gregori Roig, Rosa M. (ed.), *La Vall d'Uixó en el temps de la lloctinència de l'infant Martí (1372-1396)*, València, 2019

només la història de la vall d'Uixó, sinó també de la societat musulmana i la seua relació amb la cristiana al Regne de València durant l'època baixmedieval. D'igual manera, com la mateixa Rosa Gregori remarca, aquesta documentació pot i ha de ser complementada amb la que encara resta per analitzar tant a l'Arxiu de la Corona d'Aragó com, especialment per al segle XV, a l'Arxiu del Regne de València. Però, abans de fer-ho, treballs així, com la resta dels inclosos en la magnífica col·lecció de Fonts Històriques Valencianes de la Universitat de València, ja ens orienten de manera eficient i palesen, a més a més, l'enorme fertilitat que pot resultar del treball conjunt realitzat per arxivers i historiadors a l'hora de continuar reconstruint i interpretant el nostre passat.